

צוף הדף ברכות דף כט

אמרו: רבינו עד כאן אמר להם ולואי תדעו וכו'

לכאורה הדברים פשוטים עד מאוד, ותירוץ הגמ' ברור ופשוט, ומדוע התקשו בו התלמידים שאמרו לו עד כאן? ונראה שהרי בקטע הקודם הוזכר שר' יוחנן בן זכאי בכה ללא הפוגות על דין שמים, ועשה קל וחומר מדין בשר ודם. ולכאורה קל וחומר פריכא הוא, שהרי טבעו של אדם שירא ממשפט בשר ודם יותר מדין שמים. אלא שלרום דרגתו של ר' יוחנן הרגיש בדין שמים דבר יותר קרוב ללבו מאשר דין אדם. ואם כן טענו התלמידים מדוע תברכנו בברכה מועטת זו. והשיב להם ר' יוחנן שהלואי שיגיעו לדרגה זו.

רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה ר' יהושע אומר מעין שמונה עשרה.

ישראל. לעומת נוסח הבינו שמייעד ליחיד בלבד. [ולפי"ז אין לומר הבינו בציבור לעולם] ואם כן יסוד מחלוקתם הוא, האם הטילו חכמים על האדם להתפלל על הכלל או שהטילו רק עצמו. ור' עקיבא מפשר, שהדבר תלוי אם שגורה תפלתו בפיו חייבוהו בשמונה עשרה ברכות, ואם לא לא חייבוהו. מה שאין כן לרבן גמליאל חייבוהו בשמונה עשרה ברכות, ורק אם אנוס שאינו יכול לכוון, הרי פשוט שמי שאומד את עצמו שלא יוכל לכוון – לא יתפלל. ואינה שגורה בפיו אינו ענין של טרדה, אלא שאינו ב"התרוממות".

יש לעיין במה נחלקו, הרי כו"ע מודו דאפשר להתפלל הבינו אם אין דעתו מיושבת עליו. ונראה שיסוד מחלוקתם היא מהו החיוב שהטילו חכמים על האדם תפילה עם ברכות או ללא ברכות אמצעיות אלא רק בקשות אך לשם כך יש לבאר מהו ההבדל המהותי בין ברכות אמצעיות עם או בלא ברכה. נראה שכאשר אדם אומר רפאנו בלא ברכה, יש בה בקשה חשובה לרפואה, אך אין בה את השבח המיוחד של רופא חולי עמו ישראל. והברכה היא להוריד שפע כללי לכל עם

היה רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו וכו'

לכאורה ענין חזרת הפנים אינו שייך לרכיבה על חמור, וכל אדם שמתפלל יש לו להחזיר את פניו. ויתכן לומר, שמי שאינו יורד מן החמור יש לו חיוב יותר גדול להחזיר את פניו, שעל ידי זה תהיה דעתו נתונה לתפילה. ואילו מי שירד מן החמור חזרת הפנים פחות חשובה.

הני יח' כנגד מי

אפשר לכרוע בכל ברכה וברכה כמו הכהן גדול כדאיתא בדף לד: שכורע בכל ברכה וברכה. אלא שרק כהן גדול שייך בעבודה זו וכן המלך.

באמת המקור כנגד שמונה עשרה אזכרות, שבקריאת שמע ובהבו לה' בני אליים. ומשמע מכאן שענין האזכרות מחייב, שמונה עשרה קבלות של עול מלכות שמים, ושמונה עשרה כריעות, שבעצם היה

צ"ב מנלן שהברכות הן כנגד מי, דלמא כך יצא. ונראה לומר דהרי אין כוללים כמה ברכות ביחד, וכל ברכה וברכה יש בה הזכרת ה' נפרדת, ולכך הוצרך מקור שצריך להזכיר את ה' שמונה עשרה פעמים בתפילה. וזהו

ברכת הצדוקים כנגד:

כריעה כלפי הקב"ה, הינו להוסיף בעבודתו הפרטית עוד תוספת קבלת עול מלכות שמים, ועל ידי זה יסתלק כח הטמאה, שמכחו פועלים הרשעים.

בסילוק הרשעים והרעם מפשט עקמומית שבלב. **חוליה קטנה שבשדרה** – שמא אפשר לרמוז בזה, שהרוצה למגר את הרשעים צריך להוסיף בעצמו עוד

אחד שבקריאת שמע – הינו שכל כחם של המלשינים, הוא בעצם מאת ה' אלא שלכשיגלה את יחודו, יתבטלו כל הכוחות הרעים. **אל הכבוד הרעים** – כבודו של ה' מתגלה

אל תאמין בעצמך עד יום מותך

להשפיע עליהם להחזירם למוטב, וסמך על עצמו שלא יושפע מדרכיהם הרעות, ולבסוף הוא זה שהושפע מהם.

יש לעיין מאי נפק"מ שלא יאמין בעצמו. ובפשטות שצריך להתחזק במוסר מדי יום ואפילו בימי הזקנה. ועוד אפשר לומר, שהרי יש לדון כיצד נעשה צדוקי, אלא שהלך

שאני שמואל הקטן דאתחיל בה

יש לחקור מהו הטעם שאין מעלין אותו, כשהתחיל. האם משום שמסתבר שכיון שהתחיל בה אינו מין. או שאין זה ראייה, אלא שכיון שהתחיל בה אין זה מכבודה של הברכה שלא יתנו לו לגמור. מה שאין כן אם דילג על הברכה מעלין אותו אף שיתכן שטעה מכיון שאין כאן כבודה של ברכה, וכמו שמצינו בדף כא. שאם התחיל בברכה צריך לגמור אפילו שאמר אתה חונן בשבת.

שבעה דשבתא כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים – לכאורה לא היתה אמירת הקולות על המים, אלא שדוד אמר את הקול הראשון על המים. יש לומר שבשבת שהעולם שובת, קולו של ה' נשמע בעולם ביתר שאת. והינו שכאשר עולם המעשה חדל מטיפול בעולם, אפשר לחוות ביתר שאת את הבריאה בעצמותה ללא מגע יד אדם.

עשרים וארבע רננות שאמר שלמה בשעה שהכניס ארון לבית קדשי הקדשים – ש לעיין, שביום התענית הוא יום של צער, שמתפללים על הגשמים, אם כן מדוע אומרים רננות, שהוא לשון שמחה. ונראה שהוא טעות, שהמושג רננה הוא אמירה בקול רם. וכן נאמר בפסוק "קומי רוני בלילה" שהוא ענין זעקה אך לא של שמחה, אלא על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות.

יש לדון, האם אליבא דרב אין מושג של "הבינו" או דלמא לא פליג אדשמואל, אלא שיש להתפלל הבינו כגון במתפלל בדרך שאמר אליהו הנביא לר' יוסי בדף ג.

רב אמר מעין כל ברכה וברכה

שיתפלל תפילה קצרה, אלא נחלקו בדעת ר' יהושע שאמר מעין שמונה עשרה, האם יתכן שתקנו לחובה רק לומר הבינו, או שלא יתכן שזוהי התקנה שבכל יום אלא מעין כל ברכה וברכה. ומוזדו כו"ע שבמקום הצורך מתפלל הבינו. והרי הלכה כרב באיסורי, ואילו לקמן שאל מה בין הבינו לתפילה קצרה של "הושע ה' את עמך" ושמע מינה דאף רב מודה דאומרים הבינו במקום הצורך.

והנה יש לעיין אם נאמר שאומר את כל הברכות, אם כן מהו הגדר של ברכה קצרה. ונראה שמקצר בבקשות שבכל ברכה, ואומר רק את הנוסח העיקרי שתקנו אנשי כנסת הגדולה בלא התוספות. ויש להתבונן שכמעט כל חילוקי

הערות בנוסח הבינו

הנוסחאות בין האשכנזים ועדות המזרח אינם אלא בהקדמת הברכה, אך בחתימת הברכה כולם שוים. והינו שמה שתקנו אנשי כנסת הגדולה הוא חתימת הברכות, אך הבקשות שקדמו להם לא נקבעו כנוסח אחיד, וחלו בהם שינויים. ויתכן שהיתה רשות לשנות בהם. מה שאין כן בברכת אבות, לא חלו בה שום שינויים. והינו שנחלקו האם חז"ל חייבו שמונה עשרה הזכרות, כיון שמצינו שתקנו שמונה עשרה ברכות, או שמא לא תקנום בתור חיוב, אלא רק ג' ראשונות ואחרונות, כיון שהם כנגד אבות וגבורות, וברכות אחרונות שהם משום עבודה והודאה וברכת כהנים כדאייתא בראש השנה.

כמו נידחים. שהמפוזר הוא באופן מבוקר, והנפוץ הוא באופן של נפיצה והנידחים הם אלה שנידחים מעל ה': ודומים לנפוצים.

והתועים על דעתך ישפטו - היכן נאמר שיש לשפוט את השופטים. ונראה שהכוונה היא כזו, שבזמן שופטי הרשע, אי אפשר לשפוט את התועים על דעתך, את מחללי השבת ואת שאר עוברי עבירה. וכאשר יושבו השופטים, יתקדש שם שמים.

ועל הרשעים תניף ידך - בברכה זו אנו מאחלים לרשעים את כל "הדברים הטובים" תמגר ותכלם ותשפילם. אך מנוסח הבינו למדנו, שהעיקר הוא שהקב"ה יניף את ידו עליהם, ועל ידי זה יפחדו ויחזרו בתשובה. שהנפת היד איננה הכאה אלא להראות שליטה. וכן פירשו חלק מן המפרשים על הפסוק ונטיתי ידי על מצרים.

וישמחו צדיקים בבנין עירך - יש להעיר שברכת על הצדיקים שולבה בין השבת השופטים לבנין ירושלים וצמח דוד, אלא היא הנותנת שהצדיקים הם אלה שישמחו בעיקר בהרמת קרן דוד ובנין ירושלים.

טרם נקרא אליך עננו - מדוע מבקשים כך הבינו ולא בברכה הארוכה. ונראה שכיון שמקצרים בבקשות, אנו מתחננים שכל מה שלא בקשנו נקבל טעם נקרא אליך.

נראה שהיה ענין לחכמים, לשנות את נוסח הבינו שלא יהיה קיצור ממש של התפילה אלא נוסח מחודש, שלא יאמר רכל אחד הבינו לפי דעתו וידלג על הבקשות ולכך תקנו נוסח קבוע לדעת בעל פה. וצ"ע.

הבינו ה' אלוקינו לדעת דרכיך, - רואים מזה שעיקר ברכת אתה חונן היא דעת ליראה. ובזה מובן מדוע איננה באה לאחר סלח לנו, משום שברכה זו היא הקדמה לתשובה וסליחה ולא בקשה על הצלחה בכח הדעת בכל תחום שהוא, אלא שמכח הדעת נוכל לדעת את תפקידנו בעולם. ואת דרכיו של ה'.

ומול את לבבנו ליראתך - גם לאחר שאנו יודעים את הדרך הנכונה, אך הלב אטום ואינו מושפע מן הידיעות. ולכך מברכים את ברכת השיבנו, שהלב יהיה מושפע מן הידיעות.

וסלח לנו להיות גאולים - מכאן אנו למדים את התועלת שבבקשת הסליחה. שאין זה כבקשת סליחה מן החבר, שלא יקפיד. אלא בקשה מהבורא שהעבירות לא יפריעו לנו מלבקש את הבקשות הנצרכות לנו להיות גאולים. כלומר כל זמן שביקשנו בקשות רוחניות אין העבירות מעכבות את קבלת התפילה. אך בכדי שתישמע תפלתנו בבקשות הגשמיות, זקוקים אנו לקו פתוח אל הבורא, ללא הפרעה של העברות.

ורחמנו ממכאובינו - נראה שהריחוק מן המכאוב הוא שלא יחלה כלל. ובזה נכללה כל בקשת רפאנו, שאם הבריאים לא יחלו, כל שכן שנכלל בזה שהחולים יבראו.

ודשנו בנאות ארצך - לכאורה יש כאן הדגשה על ארץ ישראל, ולכאורה ברכה זו מתייחסת לכל מקום בעולם, ומדוע מודגשת הברכה על ארץ ישראל?

ונפוצותינו מארבע תקבץ וכו' - בברכה זו לא מוזכרים הנפוצות אלא רק הגלויות והנידחים. ונראה שנפוצות הוא **דף כט עמוד ב**

בביאור פלוגתת הלישנות בדיון אומר תחנונים אחר תפילתו לענין שכח יעלה ויבוא

אם נאמר שעקירה היא גילוי דעת שסיים, אזי אם רגיל לומר תחנונים אחר תפילתו, אין כאן גילוי דעת שסיים, ונחשב כטעות. וכמו כן יש ללמוד מדין עקירה, שכל זמן שלא עקר הרי הוא באמצע התפילה אף אם לא רגיל לומר, שצריך לגלות דעתו שגסיים.

אך אם נאמר שהעקירה היא שינוי המצב של עומד לפני המלך, אין ללמוד ממנה שרק על ידי זה נחשב סיום, שישנם עוד דרכים לסיים את התפילה, אף בלא עקירת רגלים.

מבואר בגמ' שיש בזה שתי דעות: לדעה ראשונה צריך תרתי לריעותא בכדי לסיים את התפילה גם עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים. ולדעה שנייה צריך תרתי לטיבותא, שבכדי שלא לסיים את תפילתו צריך גם לא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים.

ונראה לבאר מחלוקתם, דהנה מצינו ענין עקירת הרגלים כסיום התפילה, ויש לחקור מהו הגדר בזה. האם העקירה היא **גילוי דעת** שסיים. או שהעקירה היא עקירת המצב של עומד לפני מלך.

כל שדומה עליו כמשוי/שאינו אומרה בלשון תחנונים/ שאינו יכול לחדש בה דבר/ שאינו מתפלל עם דמדומי חמה

נראה בביאור הדעות שהוא מן הכבד אל הקל

תחנונים אלא בקשה, וסגי בכך שראויה להיות תחנונים ועל זה אמר ר' זירא, שיכול לחדש בה דבר, הינו שראוי לחדש, אם יהיה לו צורך בה.

ד] והמקל ביותר אית ליה, שהעיקר הוא שירצה שתתקיים בקשתו, לאפוקי מי שתפילתו אינה בכדי לקיים בקשתו, ואינו מוכן להשקיע מינימום של השקעה שתתקיים בקשתו.

א] המחמיר ביותר אית ליה, דבעינן שיתחנן עד כדי שהיה מתחנן אף בלא חובת תפילה. ואף שקשה לו להתפלל אין זה נחשב כמשוי.

ב] המקל יותר סובר שאף שמתפלל רק בגלל החיוב, אך אם מתחנן די לן בזה.

ג] המקל יותר אית ליה שאין צריך לאומרה בלשון תחנונים אלא צורת התפילה אינה צריכה להיות